

Марія Мурадханян, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ТЕХНОЛОГИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОЦИАЛЬНОГО КИНО

Статья посвящена объяснению возможностей использования социального кино как инструмента социальной работы. Выделены основные клиентские группы, проблемы которых освещены в социальном кино. Выделена целевая аудитория для социально-психологической работы с использованием социального кино и основные функциональные задачи социального кино, формы и способы его использования как инструмента работы с каждой группой.

Ключевые слова: социальное кино, технологизация, освещение социальных проблем, информирование, проблематизация, профилактика.

Mary Muradhanyan, post-graduate
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

MAIN ASPECTS OF TECHNIFICATION OF THE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ACTIVITIES IN SOCIAL WORK USING THE SOCIAL CINEMA

This article is dedicated to explanation of how to use social cinema as a social work tool. The main client groups, whose problems are described in the social cinema, have been marked in the article. The target audience for the social-psychological work with the use of social cinema has been also marked, as well as the main functional tasks of the social cinema, forms and ways of its usage as a tool of work with each group.

Keywords: social cinema, technification, emphasizing on the social problems, informing, problematisation, preventative measures.

УДК 364–78:37

Тетяна Острянюк, канд. пед. наук, викладач
Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті визначено зміст процесу формування толерантного ставлення до молоді з інвалідністю у студентському середовищі на основі аналізу результатів проведеного дослідження. Автором сформульовано основні принципи формування толерантного ставлення, зокрема принцип цілеспрямованості; принцип взаємозв'язку виховання толерантності із життєвою позицією; принцип врахування індивідуальних та статевих особливостей; принцип поваги до особистості; принцип опори на позитивне у виховному процесі. Сформульовано педагогічні умови формування толерантного ставлення у студентському середовищі.

Ключові слова: толерантність, формування толерантного ставлення, принципи, педагогічні умови.

Інвалідність – соціальне явище, уникнути якого неможливо у жодному суспільстві. У всьому світі майже кожна десята людина має ті чи інші обмеження, з них майже 470 млн. осіб працездатного віку. Ці дані засвідчують масштаб та глобальний характер проблеми інвалідності. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю наголошують на тому, що кожна людина та її потреби важливі для суспільства. Ставлення у суспільстві до цієї соціальної групи населення, як до пацієнтів, яким необхідно опікуватися і які не можуть брати активну участь у суспільному житті, змінилося на ставлення до них, як до повноправних членів суспільства, які мають рівні права як і інші громадяни. Однак, в Україні продовжує панувати "медичний" підхід до проблеми інвалідності, а не "соціальний", про що засвідчують заходи державної соціальної політики. Люди з функціональними обмеженнями – одна з найуразливіших категорій населення, яка потрапляє під дію стигми, оскільки більшість з них у випадку, коли їхні права порушуються, неспроможні захистити їх. Наявність у суспільстві значної кількості людей з обмеженими можливостями породжує низку специфічних проблем, які вимагають їх врахування у функціонуванні державного механізму, виробництві, будівництві, транспорті, спеціалізації громадських організацій та інших сфер людської діяльності. Значна кількість населення з інвалідністю потребує вирішення багатьох проблем, що пов'язані із розширенням можливостей людського розвитку. На жаль, проблеми фізичної доступності людей з обмеженими фізичними можливостями, їхнього сприйняття у суспільстві позбавлені уваги суспільства. Усвідомлюючи інвалідність як складне соціальне явище, яке поєднує взаємовідносини між індивідом, що має вади, соціальним контекстом, в якому певна ситуація має місце, і значенням, яке їй приділяється, можна пе-

редбачити, що проблеми інвалідів можуть бути вирішеними настільки, наскільки суспільство готове змінити свої звички і очікування, щоб включити людей, котрі мають певні відхилення, в соціальне життя.

Боротьба проти дискримінації, яка розгорнулася наприкінці XX ст. в європейських країнах, сприяла формуванню нової культурної норми – поваги до відмінностей між людьми [3, с. 7]. На нашу думку, формування такої поваги до "відмінної від інших" людини у суспільстві є неможливим без формування толерантного ставлення до неї.

Мета статті полягає у визначенні стратегії формування позитивного / толерантного ставлення студентів до молодих людей з інвалідністю в умовах вищого навчального закладу, а також педагогічних умов цього процесу.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- визначити зміст понять толерантність, формування толерантного ставлення;
- проаналізувати результати проведеного дослідження щодо ставлення студентської молоді до студентів з інвалідністю;
- окреслити принципи формування толерантного ставлення у студентів до молоді з інвалідністю;
- сформулювати педагогічні умови формування толерантного ставлення у студентському середовищі.

Формування толерантного ставлення до даної категорії населення в Україні становить серйозну соціально-педагогічну проблему. Аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття толерантності формувалося протягом тривалого часу, накопичуючи в своєму змісті різне значення і широке трактування. За визначенням, яке подається у філософському енциклопедичному словнику, толерантність (від лат. *tolerantia* – терпимість) – це термін, яким

позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних). До проблеми толерантності зверталися у своїх дослідженнях В.Г. Афанасьєв, Н.Я. Данілевський, Ю.А. Дубасенюк, Ю.А. Іщенко, В.П. Кузьміна, В.П. Фофанова та ін.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що поняття "толерантність" має різні інтерпретації – "терпіння", "терпимість" та довгий час було об'єктом вивчення багатьох шкіл у гуманітаристиці. На сьогоднішній день розуміння поняття толерантності залишається неоднозначним, і сенс, який вкладається в це поняття в різних країнах, істотно залежить від історичного досвіду та гостроти проблем, які потребують толерантного ставлення.

Вперше поняття "толерантність" було оприлюднено на шпальтах наукової літератури у XVIII ст. Дестютом Де Трасі, яке трактувалось як "терплячість", а з плином часу – "терпимість". У Великому тлумачному словнику української мови термін "толерантність" визначається як терпимість до чийось думок, поглядів, вірувань тощо [1, с. 1254]. У енциклопедичному словнику термін "толерантність" визначається як своєрідна форма індивідуального чи колективного прояву, що формується на основі взаємодії та взаємовідносин між різними сторонами індивідами, соціальними групами, державами, політичними партіями тощо), а також демонструється кожною з них, проявляючи терпимість щодо різниці у поглядах, уявленнях, поведінці, позиціях, діях тощо відносно протилежної сторони [2, с. 709]. Таким чином, в основі терміну "толерантність" лежить згода на сприйняття певного явища, навіть, якщо воно суперечить світогляду людини. З іншого боку, "терпимість" розуміється як пасивне сприйняття навколишньої дійсності з абсолютною відсутністю опору їй. Впродовж тривалого часу термін "толерантність" розглядався як здатність терплячого ставлення до думок та дій інших.

Під формуванням толерантного ставлення до людей з інвалідністю ми розуміємо цілеспрямований, організований і контрольований процес формування особистості, сприятлива соціалізація, яка відбувається у різних інститутах суспільства, зокрема закладах освіти.

Важливим кроком на шляху формування толерантного ставлення до людей з інвалідністю є запровадження і розвиток інклюзивної освіти у вищому навчальному закладі, яка за своїм змістом передбачає створення безбар'єрного простору у процесі професійної підготовки спеціалістів. При цьому звичайні студенти навчаються толерантності і відповідальності паралельно перебуваючи у постійному контакті із студентами з інвалідністю. Вищий навчальний заклад в умовах сучасного суспільства виступає не лише інститутом соціалізації, але й соціально-адаптуючою ланкою для студентів з інвалідністю.

Реалізація прав людей з інвалідністю на здобуття вищої освіти залишається доволі проблематичною, що пов'язано із труднощами різного характеру – труднощі у фізичному переміщенні у приміщеннях закладів освіти, наявність психолого-педагогічних проблем, панування неоднозначного ставлення до них здорових студентів, реформування системи вищої освіти, здійснення соціальної політики по відношенню до даної категорії. Толерантне ставлення до студентів з інвалідністю є одним із важливих факторів впливу на рівень успішності навчання та інтеграції студентів з інвалідністю. У зв'язку з цим актуальним постає питання вивчення і формування толерантного ставлення до студентів з інвалідністю.

Для з'ясування ставлення до студентів з інвалідністю на базі факультету соціальної роботи Навчально-наукового інституту права та соціальних технологій Че-

рнігівського національного технологічного університету було проведено анкетування, у якому взяли участь 262 студенти I–VI курсів денної та заочної форми навчання. Перша частина анкети була призначена для збору інформації щодо змісту поняття "інклюзивне навчання", обізнаності студентів щодо впровадження інклюзивного навчання, а також визначення знань щодо сутності інклюзивної освіти. Друга частина анкети містила питання щодо ставлення студентської молоді до студентів з інвалідністю.

За результатами проведеного анкетування щодо дослідження ставлення до студентів з інвалідністю були виявлено, що 53 % респондентів – таких шкода, 12 % – не можуть визначитись; 45 % висловили своє добре ставлення. Отримані результати засвідчили переважання у більшості студентів відчуття жалю та невизначеності. Найчастіше студенти без вад, коли бачать людину з обмеженими можливостями, відчувають бажання допомогти – 45 %, співчуття – 30 %, дружельності – 14 %, страх – 9 %. Негативне почуття, такі як огиду зазначили 2 %. Характеризуючи студентів з інвалідністю, 82 % опитуваних відмітили доброзичливість, наполегливість, терпіння як головні риси, притаманні студентам з інвалідністю.

Переважає більшість опитуваних студентів (89 %) вважають, що студент з інвалідністю – це звичайна людина, яка не повинна бути ізольованою від суспільства і з ними потрібно спілкуватися на рівні, не звертаючи уваги на ваду здоров'я. Разом з тим, було зазначено, що студенти з інвалідністю повинні здобувати вищу освіту разом з іншими, а також вважають необхідним забезпечення їх державною допомогою (пільг, компенсацій, грошових виплат), наявності спеціальних програм для покращення якості життя та забезпечення їх робочими місцями у державному секторі економіки.

Також 82 % респондентів визначили позитивне ставлення до ідеї навчання разом зі студентами з особливими потребами; 10 % – нейтральне ставлення. Крім того, 8 % респондентів віддали перевагу негативного ставлення до такої ідеї. 45 % опитаних зазначили, що не замислювалися над способом життя людей з обмеженими можливостями, 5 % – не цікавила ця проблема і 50 % цікавить спосіб життя студентів з обмеженими можливостями.

На основі відповідей можна зробити висновок, що не всі респонденти підтримують ідею спільного навчання із студентами з інвалідністю, оскільки, на нашу думку, не мають чіткого уявлення про організацію такого навчання та про можливості його практичного втілення. Відтак, 80 % респондентів визначили необхідність у загальній інформації про студентів з особливими потребами та організацію їх навчання.

З отриманих відповідей студентів можна підтвердити також факт недостатньої пристосованості освітнього середовища до потреб студентів з інвалідністю, зокрема – відсутність спеціально облаштованих аудиторій та підготовлених науково-педагогічних працівників.

Водночас, студентами було зазначено, що на сьогоднішній день ЗМІ недостатньо висвітлюють проблеми людей з інвалідністю, зокрема студентської молоді. 86 % опитаних студентів зазначили необхідність збільшення заходів, спрямованих на формування і підвищенню рівня толерантності.

Усі респонденти не задумувались над питанням, чи роблять вони що-небудь для покращення умов навчання студентів з інвалідністю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує недостатній рівень розробки основних підходів та умов до формування толерантного ставлення до студентів з інвалідністю.

Формування толерантного ставлення до студентів з інвалідністю повинно відбуватися з урахуванням наступних принципів:

Принцип цілеспрямованості. Головним фактором, що засвідчує успішне виховання толерантності є єдність цілей науково-педагогічних працівників і студентів. Формування толерантності можливе у випадку свідомого розуміння того, наскільки йому необхідна притаманність такої якості, її значущість для суспільства.

Принцип взаємозв'язку виховання толерантності із життєвою позицією. Формування толерантності залежить від того, наскільки студент розуміє та усвідомлює її зміст як для себе, так і бачить її результати у суспільстві. Проте, важливим є не лише орієнтування ситуації у суспільстві, але й на життєві ситуації, які відображають взаємодію у студентському середовищі, спілкування з оточуючими тощо. Зміст даного принципу полягає у єдності виховного процесу та життєвого досвіду.

Врахування індивідуальних та статевих особливостей. Формування толерантного ставлення, як і будь-якої особистісної якості так чи інакше залежить від індивідуальних особливостей студентів – рівня інтелектуального розвитку, моральних якостей, емоційно-вольової сфери, особистого досвіду взаємодії з людьми з інвалідності, наявності духовних та моральних якостей. Водночас у процесі формування толерантного ставлення у студентів необхідно враховувати як гендерні так і вікові особливості – рівень емоційності (дівчата/юнаки), прояви соціальної поведінки.

Принцип поваги до особистості. Незалежно від життєвої позиції студента, його світогляду – повага у ставленні до студента з інвалідністю є необхідним і головним принципом усього виховного процесу. Даний принцип виконує подвійну роль. З одного боку, він дозволяє приймати позицію, думки будь-якого студента, а з іншого боку – при необхідності корекції його ставлення, ми показуємо йому приклад толерантного ставлення до людини з іншою життєвою позицією та ставленням.

Принцип "опори на позитивне" у студента (риса, якості, поведінка тощо). Формуючи толерантне ставлення у студентів до молоді з інвалідністю, необхідно підтримувати студента, сприяти його самореалізації, саморозвитку.

На сьогоднішній день для сучасного українського суспільства велике значення має усвідомленість необхідності феномена толерантності. Проблема формування толерантності повинна сприяти об'єднанню спеціалістів різних сфер – психологів, педагогів, вихователів, представників державних, громадських установ, також представників різних вікових категорій, але за умови дотримання позиції добровільності та усвідомленого сприйняття.

Для того, щоб процес формування толерантного ставлення до молоді з інвалідністю мав позитивний результат, необхідно створити умови, які б сприяли розвитку толерантних якостей у студентів. Визначаючи педагогічні умови формування толерантного ставлення, доцільно спиратися на сучасне наукове розуміння терміну "умова". Поняття "умова" трактується, з одного боку, як сукупність об'єктів (речей, процесів, стосунків та ін.), необхідних для виникнення, існування або зміни якогось об'єкта, а з іншого – як синонімічне поняттям "середовище", "обставини", "становище" [6, с. 286]. Тобто, умови представлені і як чинники, які слугують причиною виникнення й існування певного об'єкта або суспільного явища, і як певне середовище, у якому розгортається процес. У тлумачному словнику української мови вказується, що умова – це "...3. Необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення,

утворення чого-небудь або сприяє чомусь. ... 4. Обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь" [4, с. 316]. Отже, умови забезпечують таку ситуацію, яка сприятиме реалізації певної діяльності.

Стосовно нашого дослідження, під педагогічними умовами ми будемо розуміти сукупність необхідних заходів, які сприятимуть формуванню толерантного ставлення до студентів з інвалідністю.

Отримані у процесі дослідження результати дають змогу сформулювати основні педагогічні умови формування толерантного ставлення у студентському середовищі.

Першою умовою є психолого-педагогічна підготовленість студентів, а також науково-педагогічних працівників до інтегрованого навчання та позанавчальної діяльності зі студентами з інвалідністю.

Другою умовою є довузівська психолого-педагогічна підготовка абітурієнтів з інвалідністю до умов навчання у вищому навчальному закладі.

Третьою умовою є впровадження технологій інтегрованого навчання, які передбачають спільну навчальну і позанавчальну діяльність.

Четвертою умовою є забезпечення взаємоінформування, участі кожного у заходах, що забезпечує створення сприятливого середовища для розвитку студентської молоді, розкриттю її здібностей, талантів, потенціалу який сприятиме розвитку толерантного виховання.

Зазначені умови, на наш погляд, можуть сприяти підвищенню рівня особистісного потенціалу толерантності студентів по відношенню до студентів з інвалідністю. Ставлення студентів до спільного навчання зі студентами з інвалідністю залежить від рівня сприйняття інвалідності, сформованого толерантного ставлення до них, індивідуальних якостей і досвіду студента, політики на рівні окремого закладу освіти, а також навичок викладачів.

Отже, сформульовані принципи, які лежать в основі процесу формування толерантного ставлення до студентів з інвалідністю, а також визначені умови – уможливають, підтримують та спрямовують освітній процес на толерантне виховання. Зазначені умови є не лише взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, а й системно організуючими та стимулюючими у даному процесі. Дотримання вищезазначених умов сприятиме створенню з одного боку позитивного іміджу студентів з інвалідністю та з другого – сприятимуть вихованню толерантності у здорових студентів. Реалізація зазначених умов підвищить ефективність забезпечення організації освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у вивченні ставлення науково-педагогічних працівників до інтегрованого навчання студентів з інвалідністю та визначення їхнього рівня готовності до роботи в інклюзивному середовищі.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К.; Ірпін'я: ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
3. Замский Х.С. Умственно отсталые дети. История изучения, воспитания и обучения с древних времен до середины XX века / Х.С. Замский. – М.: НПО "Образование", 1995. – 400 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: у трьох томах / укладачі Василь Яременко, Оксана Сліпущко. – Вид. 2-е, виправ. – Київ: Аконті, 2003. – Т. 3. – 862 с.
5. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
6. Философская энциклопедия: В 5 т. / Под ред. Ф.В. Константинова. – М.: Сов. Энцикл., 1970. – Т. 5. – 740 с.

Надійшла до редколегії 26.05.16

Татьяна Острынко, канд. пед. наук, преподаватель
Черниговский национальный технологический университет, Чернигов

ФОРМИРОВАНИЕ ТОЛЕРАНТНОГО ОТНОШЕНИЯ К СТУДЕНТАМ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье определено содержание процесса формирования толерантного отношения к молодёжи с инвалидностью в студенческой среде на основе анализа результатов проведенного исследования. Автором сформулированы основные принципы формирования толерантного отношения, в частности принцип целеустремленности; принцип взаимосвязи воспитания толерантности с жизненной позицией; принцип учета индивидуальных и половозрастных особенностей; принцип уважения личности; принцип опоры на положительное в воспитательном процессе. Сформулированы педагогические условия формирования толерантного отношения в студенческой среде.

Ключевые слова: толерантность, формирование толерантного отношения, принципы, педагогические условия.

Tatyana Ostryanko, PhD, lecturer
Chernihiv National Technological University, Chernihiv

FORMATION OF TOLERANT ATTITUDE TOWARDS STUDENTS WITH DISABILITIES IN THE UNIVERSITY ENVIRONMENT

In the article the content of the process of formation of tolerant attitude towards young people with disabilities among students on the basis of analysis of the results of research is defined. The author sets out the basic principles of tolerance, in particular the principle of purposefulness; correlation between the education of tolerance and social position; considering individual characteristics of gender and age; and holding personality in respect; reliance on the positive in the educational process. Pedagogical conditions of formation of tolerant attitude among the students are formulated.

Keywords: tolerance, formation of tolerant attitudes, principles, pedagogical conditions.

УДК 37.035

Надія Павлик, канд. пед. наук, доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир

ТЕОРІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

У статті представлено результати аналізу психологічних та соціологічних теорій особистості за схемою: основна ідея теорії, концепція структури особистості, положення щодо мотивації діяльності особистості через призму їх використання для організації неформальної освіти студентської молоді. Виділено суперечність між індивідуальними та соціальними мотивами; охарактеризовано особистість у системі соціальних інституцій. Спроектовано ресурси та потенційні можливості неформальних форм навчально-виховної діяльності щодо забезпечення потреб, інтересів та цілей у освітньому середовищі. Сформульовано висновок щодо необхідності доповнення процесу професійної підготовки неформальною освітою задля врахування мотивації особистості.

Ключові слова: особистість, теорія особистості, неформальна освіта, формальна освіта.

Постановка проблеми дослідження. Неформальна освіта як інноваційна форма навчально-виховної діяльності характеризується добровільністю, орієнтованістю на потреби учасників освітнього простору, організацією сприятливого психологічного середовища комунікативної взаємодії учасників, партиципативністю й компенсаційністю. Відповідно, врахування зазначених характеристик вимагає від організаторів неформальної освіти глибоких знань психології особистості. Неформальна освіта, будучи соціально-педагогічною категорією, водночас є міждисциплінарною сферою реалізації молоді та дорослих, оскільки ґрунтується на психології, соціальній психології, соціології, соціальній педагогіці та інших науках про передумови становлення й реалізації людини в суспільстві. Постає необхідність врахування психологічних теорій і концепцій при організації неформальної освіти молоді.

Аналіз наукової літератури з проблеми організації неформальної освіти свідчить, що увагу дослідників привертає передусім виокремлення змісту та сутності неформальної освіти як нової для українського суспільного досвіду (Н. Верхоглядова, Ю. Деркач, С. Закревська, Д. Зіцер, С. Овчаренко, А. Солнишкіна та ін.), а також опис зарубіжного досвіду організації неформальної освіти дорослих (А. Гончарук, Н. Горук, М. Лещенко і В. Давидова, О. Огієнко, В. Стрижалковська, О. Сандецька та ін.).

Поза увагою науковців наразі залишаються питання методології організації та реалізації неформальної освіти для різних категорій учасників. Ми пояснюємо це відсутністю систематизованого досвіду впровадження неформальної освіти, її почасти ситуативно організова-

ним характером та відсутністю моніторингових програм її результативності або залученості до неформальної освіти молоді.

Тому **завданням** нашої статті є аналіз психологічних і соціологічних теорій особистості як концептуальних засад організації неформальної освіти, що враховуватиме ціннісно-мотиваційний та афективно-чуттєвий компоненти особистості молодшої людини.

Основний текст. У літературі *структура особистості* розглядається як функціональна структура мотиваційної сфери свідомості – психологічного "органу" мислення та програмування її діяльності [9, с. 8]. Тобто, досягнення результатів будь-якої діяльності (зокрема освітньої) є неможливим без врахування ціннісно-мотиваційних, афективно-чуттєвих, когнітивно-гносеологічних закономірностей розвитку особистості. Завдання ускладнюється тим, що у психології не існує єдиного універсального підходу до визначення структури особистості, відповідно її норми та патології. Думки учених різняться залежно від теорій і концепцій наукової школи, що слугує методологічною основою досліджень. Тому нами був проведений аналіз основних психологічних теорій особистості з метою виділення узагальнених поглядів на структуру мотивації особистості.

Особливості тлумачення та вивчення теорії особистості визначаються концептуальними підходами до онтогенезу; в основі поділу концепцій теорії особистості лежить превалююча сукупність мотивів і потреб поведінки особистості.

Обов'язковими компонентами теорії особистості у психології, що дозволяють розглядати її як цілісну кон-